

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

YKSILÖLLISTEN OPINTOPOLKUJEN TOTEUTUMINEN AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA

Arvioinnin hankesuunnitelma 17.6.2021
Verkkoversio

Johanna Kiesi | Jani Goman | Mari Huhtanen

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Arvioinnin tausta.....	4
2.1 Ammatillisten tutkintojen muodostuminen ja valinnaisuus.....	4
2.2 Henkilökohtaistaminen	5
2.3 Yksilöllisten opintopolkujen laatu	7
2.4 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.....	8
2.5 Ohjaus ja tuki henkilökohtaistamisprosessissa.....	9
2.6 Aiemmat arvioinnit ja selvitykset.....	11
3 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet	14
4 Arviointikohteet ja -kysymykset	15
5 Arviointiaineisto, sen hankinta ja analysointi	17
6 Arviointihankkeen organisointi ja aikataulu	18
7 Viestintä ja tiedottaminen arviointihankkeen eri vaiheissa	20
8 Arviointihankkeen riskienhallinta ja laadunvarmistus	21
9 Henkilötietojen käsittely arviointihankkeessa	22
Lähteet	24

1 Johdanto

Ammatillisessa koulutuksessa tavoitteena on lisätä opiskelijakeskeisyyttä, opintojen yksilöllisyyttä sekä joustavuutta. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tehostamisella koulutuksen painopistettä on siirretty puuttuvan osaamisen hankkimiseen. Muun muassa järjestäjien yhteistyön lisäämisellä on pyritty opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksien ja opintojen joustavuuden lisäämiseen.

Osaamisperusteisuus näkyy ammatillisessa koulutuksessa osaamisen tunnustamisena, valinnaisina opintosisältöinä sekä erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntämisenä. Opiskelijälähtöisyys tarkoittaa koulutuksen joustavuutta ja opiskelijan mahdollisuuksia tehdä yksilöllisiä valintoja muun muassa koulutuksen sisältöihin ja opetusjärjestelyihin liittyen. Valinnaisuus on perusta opintopolkujen yksilöllisyydelle. Monipuolinen koulutustarjonta, tutkintoihin sisältyvät valinnanmahdollisuudet ja mahdollisuus rakentaa tutkinto usean eri osaamisalan opinnoista varmistavat myös tulevaisuuden työelämän osaamistarpeisiin vastaamisen.

Ammatillisen koulutuksen uudistuksen myötä henkilökohtaistaminen ja siihen liittyvä ohjaus korostuivat. Oppivelvollisuuden laajentuessa tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Tämän myötä yksilöllisten opintopolkujen ja ohjauksen merkitys korostuu entisestään.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteuttaa vuosien 2021–2022 aikana arvioinnin yksilöllisten opintopolkujen toteutumisesta ammatillisessa koulutuksessa. Arviointi kohdistuu yksilöllisten opintopolkujen toteutumiseen ja tuottaa tietoa henkilökohtaistamiseen, osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä ohjaukseen liittyvien käytäntöjen toimivuudesta sekä opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksien toteutumisesta.

Osana yksilöllisten opintopolkujen toteutumisen arviointiteemaa Karvissa arvioidaan vuosina 2020–2021 erityistä tukea. Yksilöllisten opintopolkujen arviointikokonaisuudella tuotetaan tietoa koulutuksen arviointisuunnitelman 2020–2023 painopistealueisiin, jotka liittyvät koulutusjärjestelmän toimivuuden lisäämiseen sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen.

2 Arvioinnin tausta

Tässä luvussa tarkastellaan yksilöllisiä opintopolkuja ammatillisessa koulutuksessa kuvaamalla muun muassa säädösperustaa ja aiempia selvityksiä aiheesta.

2.1 Ammatillisten tutkintojen muodostuminen ja valinnaisuus

Ammatillisia tutkintoja ovat ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Tutkinnot muodostuvat pääosin ammatillisista tutkinnon osista. Lisäksi ammatilliseen perustutkintoon sisältyy yhteisiä tutkinnon osia. Tutkintojen osaamisaloista sekä tutkintojen muodostumisesta pakollisista ja valinnaisista tutkinnon osista määrätään tutkinnon perusteissa. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 5 §, 13 §, 15 §; Opetushallitus 2021e.)

Tutkinnon osiin perustuva rakenne mahdollistaa yksilölliset valinnat koulutuksessa. Tutkinnossa tai tutkinnon mahdollisissa osaamisaloissa on vähintään yksi pakollinen ja vähintään yksi valinnainen ammatillinen tutkinnon osa. Pakollisilla tutkinnon osilla varmistetaan, että opiskelija saavuttaa tutkinnon keskeisen osaamisen. Valinnaiset tutkinnon osat mahdollistavat opiskelijan osaamisen syventämisen, ammattitaidon laajentamisen tai erikoistumisen ammattialallaan tai vahvistavat valmiuksia jatko-opintoihin. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 13 §; Opetushallitus 2021e.)

Ammatilliseen perustutkintoon sisältyy ammatillisia tutkinnon osia 145 osaamispistettä (osp) ja yhteisiä tutkinnon osia 35 osaamispistettä. Opetushallitus voi tutkinnon perusteissa määrätä, että ammatillisista tutkinnon osista 10–25 osaamispistettä voi olla yhteisten tutkinnon osien osa-alueita, lukio-opintoja tai muita jatko-opintovalmiuksia tukevia opintoja. (Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, 1–2 §.) Ammatillisiin perustutkintoihin voi sisällyttää tutkinnon osia myös muista ammatillisista tutkinnoista sekä korkeakouluopinnoista. Koulutuksen järjestäjä voi lisäksi laatia omia, paikallisen työelämän osaamistarpeisiin vastaavia tutkinnon osia. (Opetushallitus 2021e.)

Ammatilliseen perustutkintoon sisältyvien yhteisten tutkinnon osien tulee sisältää pakollisia osaamistavoitteita kaikilta kyseiseen tutkinnon osaan kuuluvilta osa-alueilta vähimmäislaajuuden verran ja lisäksi valinnaisia osaamistavoitteita opiskelijan valinnan mukaan siten, että yhteisten tutkinnon osien 35 osaamispisteen vähimmäislaajuus täyttyy. Yhteisten tutkinnon osien valinnaiset osaamistavoitteet voivat olla tutkinnon perusteissa määrättyjä tai koulutuksen järjestäjän päättämiä muita valinnaisia osaamistavoitteita. Valinnaisiin osaamistavoitteisiin voidaan sisällyttää myös opiskelijan aiemmin hankkimaa osaamista. (Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, 3 §.) Yhteisiä tutkinnon osia ovat viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen sekä yhteiskunta- ja työelämäosaaminen (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 13 §).

Ammattitutkintojen (120 tai 150 osp) ja erikoisammattitutkintojen (180 osp) tutkinnon osat laaditaan vastaamaan toimialan kohdennettuihin tarpeisiin ja ovat siten pääsääntöisesti tutkintokohtaisia. Valinnaisuuden mahdollisuudet vaihtelevat tutkinnoittain. (Opetushallitus 2021e.)

Koulutuksen järjestäjä päättää tutkintokoulutuksen sisällöstä ja toteuttamisesta tutkinnon perusteiden mukaisesti (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 62 §). Koulutuksen järjestäjä voi opiskelijan yksilöllisten valintojen mahdollistamiseksi hankkia tutkintojen osia sekä niihin valmistavaa tutkintokoulutusta, muuta koulutusta, oppisopimuskoulutusta sekä osaamisen hankkimisen tukitoimia toiselta koulutuksen järjestäjältä tai muulta taholta (emt., 30 §). Koulutuksen järjestäjän tulee tiedottaa opiskelijoiden yksilöllisistä valinnan mahdollisuuksista sekä tutkinnon osien järjestämisestä yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien, työelämän, nuorten työpajojen tai muiden kumppaneiden kanssa (valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, 23 §).

2.2 Henkilökohtaistaminen

Henkilökohtaistaminen tarkoittaa sitä, että opiskelijalle suunnitellaan ja toteutetaan hänen tarpeitaan vastaava opintopolku. Henkilökohtaistamisessa tunnistetaan ja tunnustetaan opiskelijan aiempi osaaminen ja suunnitellaan, miten ja mitä uutta osaamista hän hankkii, miten osaaminen osoitetaan sekä mitä ohjausta, tukea tai mahdollisia erityisen tuen toimia opiskelija tarvitsee hänen elämäntilanteensa huomioiden. (Opetushallitus 2021a.)

Jokaiselle koulutuksen aloittavalle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), johon kirjataan yksilölliset osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista, kehittymistä ja osoittamista sekä ohjaus- ja tukitoimia koskevat tiedot. Koulutuksen järjestäjä vastaa HOKSin laatimisesta ja päivittämisestä. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 44 §.)

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on suunnitella opiskelijan tavoitteiden sekä tunnistetun aiemmin hankitun osaamisen perusteella, suorittaako opiskelija koko tutkinnon vai tutkinnon osan tai osia. 1.8.2021 alkaen oppivelvolliselle opiskelijalle HOKS on laadittava siten, että suunnitelman mukainen ammatillisen tutkinnon suorittamisaika on enintään neljä vuotta. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 44 §.) Muutoin opinnoille ei ole määritelty tiettyä kestoja, vaan tutkinto on suoritettu, kun kaikki tutkinnon muodostumiseksi vaadittavat osat on suoritettu hyväksytysti joko niin, että opiskelija on osoittanut osaamisen tai osaaminen on tunnustettu (emt., 50 §).

HOKSiin kirjataan opiskelijan tavoitteena oleva tutkinto tai tutkinnon osat, tiedot opiskelijan aiemman osaamisen huomioimisesta tutkinnon suorittamisessa, opiskelijan tarvitseman uuden osaamisen hankkimisen tavat ja sisällöt, osaamisen osoittaminen, yksilölliset ohjaus- ja tukitoimet ja mahdollinen erityisen tuen sisältö sekä opiskelijalle laadittava urasuunnitelma (Opetushallitus 2021a).

Koulutuksen järjestäjä laatii ja päivittää HOKSin yhdessä opiskelijan kanssa. Suunnitelman laadintaan ja päivittämiseen osallistuu opettaja, opinto-ohjaaja tai tarvittaessa muu koulutuksen järjestäjän edustaja. Työpaikan edustaja osallistuu, jos koulutus järjestetään oppisopimuskoulutuksena tai koulutusoppimukseen perustuvana koulutuksena tai osaaminen osoitetaan työpaikalla. Lisäksi koulutuksen järjestäjän kanssa yhteistyössä toimivat tahot osallistuvat siltä osin, kun osaamisen hankkiminen tai osoittaminen tai ohjaus- ja tukitoimet perustuvat yhteistyöhön toisen ammatillisen koulutuksen järjestäjän, lukiokoulutuksen järjestäjän tai muiden toimijoiden kanssa. HOKSin ja sen muutokset hyväksyvät koulutuksen järjestäjä ja opiskelija sekä muut osallistuvat tahot. Alaikäisen

opiskelijan huoltajalla tai laillisella edustajalla tulee olla mahdollisuus osallistua opiskelijan HOKSin laadintaan ja päivittämiseen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 45 §.)

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on suunnitella tutkinnon tai koulutuksen perusteissa edellytetyn ammattitaidon tai osaamisen hankkiminen, jos opiskelijalla ei ole osaamisen osoittamiseksi tarvittavaa aiemmin hankittua osaamista. Suunnittelu tehdään yksilöllisesti tutkinnon tai koulutuksen osittain. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 48 §.) Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on myös suunnitella opiskelijan tarvitsemat ohjaus- ja tukitoimet (ks. tarkemmin luku 2.5). Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on suunnitella lisäksi ammattitaidon tai osaamisen osoittaminen yksilöllisesti tutkinnon tai koulutuksen osittain (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 49 §).

Koulutuksen järjestäjä voi järjestää koulutusta työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä oppisopimuskoulutuksena tai koulutussopimukseen perustuvana koulutuksena. Oppisopimuskoulutus on pääosin työpaikalla järjestettävää koulutusta, joka perustuu opiskelijan ja työnantajan väliseen työsopimukseen. Koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa opiskelija hankkii osaamista työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä, mutta ei ole työsuhteessa. Koulutussopimus sovietaan HOKSin mukaisesti tutkinnon osittain, tutkinnon osaa pienemmistä kokonaisuuksista tai useammasta tutkinnon osasta. Sekä oppisopimukseen että koulutussopimukseen tulee liittää opiskelijan HOKS siltä osin kuin se koskee ko. koulutusta, ja HOKSista tulee ilmetä ne käytännön työtehtävät, joita tekemällä opiskelija voi saavuttaa tavoitteeksi asetetun osaamisen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 69–71 §.)

Henkilökohtaistaminen ei koske muuta ammatillista koulutusta, kuten ammatillista osaamista syventävää tai täydentävää koulutusta, jonka tavoitteena ei ole tutkinnon tai sen osan suorittaminen, ellei kyse ole oppisopimuskoulutuksesta tai koulutussopimukseen perustuvasta koulutuksesta (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 44 §).

Henkilökohtaistaminen aloitetaan opiskelijan aloittaessa koulutuksen ja sitä jatketaan koko opiskeluajan. HOKS on käytännön työväline opiskelijalle, opettajille ja ohjaajille oppilaitoksessa ja työpaikoilla. Suunnitelmasta nähdään, millaiseksi opiskelijan yksilöllinen opiskelupolku on suunniteltu, ja se helpottaa eri osapuolien toimintaa koulutusta järjestettäessä. HOKSia päivitetään opintojen aikana aina, kun suunnitelmat muuttuvat. (Opetushallitus 2021a.) Henkilökohtaistamisprosessi on kuvattu kuviossa 1.

Kuvio 1. Henkilökohtaistamisprosessi. Opetushallitus 2021a.

Henkilökohtaistamisen ja yksilöllisen opintopolun ominaisuuksia ovat asiakaslähtöisyys ja osaamisperusteisuus. Asiakaslähtöisyys tarkoittaa, että koulutuksen järjestäjä tarjoaa opiskelijoiden ja

työelämän tarpeisiin vastaavia palveluja ja tekee yhteistyötä selvittääkseen opiskelijan tavoitteet ja työelämän osaamistarpeet. Yhteistyön tavoitteena on varmistaa, että opiskelijan opintopolun suunnittelu, osaamisen hankkiminen ja arviointi toteutuvat yksilöllisesti ja asiakaslähtöisesti. Osaamisperusteisuus tarkoittaa sitä, että tutkinnoille on asetettu selkeät ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet. Opiskelija voi hankkia näiden vaatimaa osaamista erilaisin tavoin ja vaihtelevissa ympäristöissä. Opiskelijan aiemmin hankkimaa osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan ja opiskelija saa edetä opinnoissaan omaan tahtiin. (Opetushallitus 2020.)

Opiskelijan näkökulmasta henkilökohtaistaminen tukee opintojen valinnaisuutta ja kunkin omaa urapolkua sekä mahdollistaa yksilöllisten oppimisvalmiuksien ja elämäntilanteiden huomioimisen opinnoissa. Henkilökohtaistamisen prosessi ja opintojen yksilöllinen suunnittelu ja ohjaus vahvistavat opiskelijoiden osaamista ja kiinnittymistä työelämään ja voivat parhaimmillaan myös tukea heidän urasuunnittelutaitojaan, itsetuntemustaan, itseohjautuvuuttaan ja tulevaisuusajatteluaan. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021.)

2.3 Yksilöllisten opintopolkujen laatu

Henkilökohtaistamisen ja yksilöllisten opintopolkujen laatu liittyy siihen, että opiskelija saavuttaa koulutuksen tavoitteet ja koulutus vastaa hänen tarpeisiinsa ja odotuksiinsa. Tämä tarkoittaa sitä, että koulutuksen järjestäjän tarjonta, opetus, ohjaus, tuki ja neuvonta kohtaavat joustavasti opiskelijan yksilölliset tarpeet ja tavoitteet ja toiminta on yhdenmukaista. Asiakaslähtöinen tarjonta pitää sisällään muun muassa erilaisia osaamisen hankkimisen tapoja ja niiden joustavaa yhdistämistä, erilaisia oppimisympäristöjä ja erilaisia tutkinnon osien suoritusmahdollisuuksia. Koulutuksen järjestäjän kumppanuus- ja yhteistyöverkostot mahdollistavat osaltaan laadukkaita yksilöllisiä opintopolkua. (Opetushallitus 2020.) Laadukas yksilöllinen opintopolku on kuvattu kuviossa 2.

Kuvio 2. Laadukas yksilöllinen opintopolku. Opetushallitus 2020.

Koulutuksen järjestäjä vastaa järjestämiensä tutkintojen, koulutuksen ja muun toiminnan laadusta (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 126 §). Laadukkaiden opintopolkujen luominen edellyttää koulutuksen järjestäjän johdon, opetus-, ohjaus- ja tukihenkilöstön, opiskelijan ja työelämän edustajien välistä aktiivista yhteistyötä yksilöllisten opintopolkujen suunnittelussa, toteuttamisessa ja toiminnan kehittämisessä. (Opetushallitus 2020.)

Laadukkaiden yksilöllisten opintopolkujen edellytyksenä on vaikuttavuus ja tuloksellisuus: opiskelijat tekevät suorituksia, työllistyvät tai siirtyvät jatko-opintoihin ja ovat tyytyväisiä saamiinsa palveluihin. Koulutuksen järjestäjien strategian, prosessien, menettelytapojen ja toimintaohjeiden on oltava asiakaslähtöisiä ja osaamisperusteisia ja mahdollistettava laadukkaat, joustavat ja asiakkaiden tarpeisiin, edellytyksiin ja elämäntilanteisiin sopivat palvelut. Resursseja on oltava riittävästi. Koulutuksen järjestäjä varmistaa, että kaikki yksilöllisten opintopolkujen prosessissa mukana olevat toimijat tunnistavat oman roolinsa osana yksilöllisten opintopolkujen suunnittelu- ja toteutusprosessia, omaavat ajantasaisen ja riittävän osaamisen sekä toimivat dialogisessa yhteistyössä. Koulutuksen järjestäjä myös varmistaa henkilöstön ja opiskelijoiden hyvinvoinnin. (Opetushallitus 2020.)

STAK-ajattelu: Varmistaessaan laatua koulutuksen järjestäjä 1) asettaa toiminnan laadulle tavoitteet ja niille mittarit, 2) seuraa tavoitteiden saavuttamista ja tuloksia systemaattisesti ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin tavoitteiden saavuttamiseksi sekä 3) arvioi ja kehittää toimintaa yhdessä eri toimijoiden kanssa ennakointi-, seuranta-, arviointi- ja tulostietoon sekä palautteisiin pohjautuen. (Opetushallitus 2020.)

2.4 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Osana henkilökohtaistamista koulutuksen järjestäjän tulee tunnistaa ja tunnustaa opiskelijan osaaminen. Osaamisen tunnistamisella ja tunnustamisella vältetään tarpeeton päällekkäinen koulutus ja osaamisen arviointi. Osaaminen tunnistetaan ja tunnustetaan tutkintokoulutuksen alussa. Koulutus voidaan suunnata tarkoituksenmukaisesti puuttuvan osaamisen hankkimiseen, ja tutkinnon suorittaminen nopeutuu. (Opetushallitus 2021d.) Tunnistettu osaaminen vaikuttaa siihen, suorittaako opiskelija koko tutkinnon vai tutkinnon osan tai osia (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 44 §).

Koulutuksen järjestäjä selvittää ja tunnistaa opiskelijan aiemmin hankkiman osaamisen tämän esittämien asiakirjojen ja muun selvityksen perusteella ja tunnustaa osaamisen, joka vastaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita. Osaamisen tunnustaminen tehdään asiakirjojen ja muun selvityksen perusteella. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 46–47 §.) Näitä voivat olla esimerkiksi tutkintotodistukset, työtodistukset, osaamiskartoitukset, portfoliot, haastattelut tai muut menetelmät (Opetushallitus 2021d).

Koulutuksen järjestäjän tulee tunnustaa ne voimassa olevien tutkinnon perusteiden mukaiset tutkinnon osat tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueet sekä lukio-opinnot, korkeakouluopinnot tai muut toimivaltaisen viranomaisen arvioimat ja todentamat opinnot, jotka voidaan sisällyttää osaksi suoritettavaa tutkintoa. Jos opiskelija on suorittanut muita opintoja, arvioijat arvioivat, onko todennettu osaaminen ajantasaista ja miltä osin se vastaa suoritettavan tutkinnon osia tai yhteisten

tutkinnon osien osa-alueita, ja tunnustavat osaamisen niiltä osin. Jos opiskelijalla on puolestaan muuta osaamista, jota ei ole arvioitu ja todennettu, tulee opiskelijan osoittaa osaamisensa. (Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, 10 §.)

Tunnustaminen voi kattaa koko tutkinnon osan tai pelkästään osan tutkinnon osasta. Tunnustetusta tutkinnon osasta tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueesta tehdään dokumentoitu tunnustamis päätös, joka kirjataan opiskelijan HOKSiin. Tunnustettu osaaminen sisällytetään suoraan suoritettavaan tutkintoon pakollisten tutkinnon osien tai osa-alueiden osalta. Valinnaisten tutkinnon osien ja osa-alueiden kohdalla koulutuksen järjestäjä sopii yhdessä opiskelijan kanssa osaamisen tunnustamisesta osana henkilökohtaistamista. (Opetushallitus 2021d.)

Opetushallitus on antanut määräyksen, jonka tarkoituksena on helpottaa osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen mitoitusta sekä arvosanojen muuntamisesta ammatillisessa koulutuksessa (Opetushallitus 2018). Määräys on uudistumassa ja uusi versio on ollut lausuntokierroksella. Osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen tueksi on valmisteltu myös käytännönläheinen ohje, joka sisältää esimerkkejä erilaisista osaamisen tunnustamisen tilanteista. Tavoitteena on, että ohje julkaistaan yhtä aikaa uuden määräyksen kanssa kesäkuun alussa ja se tulee voimaan 1.8.2021.

2.5 Ohjaus ja tuki henkilökohtaistamisprosessissa

Ammatillisen koulutuksen opiskelijalla on oikeus saada eri oppimisympäristöissä sellaista opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamisen sekä tukee opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Lisäksi opiskelijalla on oikeus saada henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opinto-ohjausta. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 61 §.) Tässä arvioinnissa näkökulmana on erityisesti henkilökohtaistamisprosessiin liittyvä ohjaus.

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on suunnitella opiskelijan tarvitsemat ohjaus- ja tukitoimet ja seurata opiskelijan osaamisen kehittymistä. Tarvittaessa koulutuksen järjestäjän tulee suunnitella myös opiskeluvaihtoehtoja tukevat opinnot, erityinen tuki, osaamisen arvioinnin mukauttaminen sekä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 48 §.)

Ohjaus- ja tukitoimia koskevat tiedot kirjataan opiskelijan HOKSiin (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 44 §). HOKSiin kirjataan sovitut ohjaukseen ja tukeen liittyvät asiat sekä opiskelijan urasuunnitelma. Urasuunnitelman tekeminen aloitetaan koulutuksen alussa ja sitä täydennetään opintojen edetessä. (Opetushallitus 2021b.)

Opiskelijalla on oikeus saada palautetta osaamisensa kehittymisestä. Opiskelijan osaamisen kehittymistä arvioivat ja siitä antavat palautetta opetuksesta vastaavat opettajat ja muut opiskelijan opetukseen, ohjaukseen ja tukeen osallistuvat henkilöt. Opiskelijalle annettavalla palautteella ohjataan ja kannustetaan HOKSin mukaisten tavoitteiden saavuttamiseen sekä kehitetään edellytyksiä itsearviointiin. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 51 §.)

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että perustutkintokoulutuksessa opetus ja ohjaus toteutetaan ottaen huomioon arvioitu oppilaitoksessa ja muissa oppimisympäristöissä toteutettavan opetuksen ja ohjauksen tarve sekä määrä (voimaan 1.8.2022) (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 61 §). 1.8.2022 alkaen perustutkintokoulutuksessa koulutuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida oppilaitoksessa ja muissa oppimisympäristöissä toteutettavan opetuksen ja ohjauksen tarve sekä määrä. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin opetuksen ja ohjauksen määrän arvioinnista. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 48 §.)

Ammatillisen perustutkinnon suorittaneella henkilöllä, jonka tarkoituksena on hakeutua tutkinnon suorittamisen jälkeen jatko-opintoihin, mutta joka ei ole saanut opiskelupaikkaa tutkintoon johtavassa koulutuksessa, on oikeus saada ohjausta jatko-opintoihin liittyvään hakeutumiseen ja urasuunnitelmiin tutkinnon suorittamisvuotta seuraavan vuoden aikana. Ohjauksesta vastaa koulutuksen järjestäjä, jonka oppilaitoksessa tutkinto on suoritettu. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 61 §.) (voimaan 1.8.2021)

Opinto-ohjauksen tarkoituksena on tukea opiskelijaa opintojen aikana ja varmistaa, että opiskelijalla on riittävästi sellaisia tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee siirtyessään jatko-opintoihin ja työelämään. Opinto-ohjauksella tuetaan opiskelijaa opiskelu- ja työelämätaitojen kehittämisessä, opintojen aikaisissa valinnoissa ja jatko-opintoihin ja työelämään siirtymisessä tai työuralla etenemisessä. Opinto-ohjausta antavat opinto-ohjaajien lisäksi ryhmänohjaaja ja opettajat. Ohjausta annetaan sekä yksilöllisesti että ryhmässä. (Opetushallitus 2021b.)

Ammatillisiin perustutkintoihin kuuluu opintoja, joilla vahvistetaan opiskelu- ja urasuunnittelun valmiuksia. Opintojen tavoitteena on, että opiskelija tunnistaa omia kiinnostuksen kohteitaan ja osaa tehdä opiskeluaan ja uraansa koskevia valintoja. (Opetushallitus 2021b.)

Opinto-ohjausta ammatillisessa koulutuksessa on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on ammatillisten tai yhteisten tutkinnon osien opettajan kelpoisuus sekä 60 opintopisteen tai 35 opintoviikon laajuiset ammatillisessa opettajakorkeakoulussa tai yliopistossa suoritettavat opinto-ohjaajan opinnot tai vähintään 60 opintopisteen laajuiset oppilaanohjauksen ja opinto-ohjauksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot; tai erityisopettajan kelpoisuus. Jos opinto-ohjauksen tarkoituksen mukainen järjestäminen sitä edellyttää, opinto-ohjausta voi osana muuta opetustaan antaa myös muu ammatillisen koulutuksen kelpoinen opettaja. (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986, 15 §.)

Koulutuksen järjestäjän tulee tiedottaa opetuksesta, opinto-ohjauksesta sekä muusta tarjolla olevasta ohjauksesta ja tuesta (valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, 23 §).

Opiskelijan hyvinvointiin ja tukeen ammatillisessa koulutuksessa sisältyvät lisäksi opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot, erityinen tuki, vaativa erityinen tuki sekä opiskeluhuolto (Opetushallitus 2021c).

Koulutuksen järjestäjä voi järjestää opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja, joiden avulla opiskelija vahvistaa perustaitojaan selvittääkseen opinnoissa ja suorittaakseen tutkinnon. Opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja voidaan järjestää esimerkiksi matematiikassa, suomen kielessä, tietotekniikassa tai vieraisissa kielissä. Lisäksi opiskelijaa voidaan tukea opiskelutaitojen tai elämänhallinnan kehittämisessä.

Opinnot suunnitellaan yksilöllisesti opiskelijan tarpeiden mukaisesti ja kirjataan HOKSiin. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen järjestämisestä ja sisällöstä. (Opetushallitus 2021c.)

Ammatillisen koulutuksen opiskelija on oikeutettu erityiseen tukeen, mikäli hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee erityistä tukea oppimiseen ja opiskeluun tutkinnon tai valmistavan koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Niille opiskelijoille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia tai vaikea vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laaja-alaista ja monipuolista erityistä tukea ammatillisessa koulutuksessa, tarjotaan vaativaa erityistä tukea. Ammatillista perustutkintoa suorittavan opiskelijan kohdalla on mahdollista poiketa tutkinnon perusteissa määritellyistä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista ja/tai mukauttaa erityistä tukea saavan, ammatillista perustutkintoa suorittavan opiskelijan osaamisen arviointia. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 64–66 §.)

Opiskelija saa ohjausta ja tukea hyvinvointiinsa myös opiskelijahuollosta. Opiskelijahuolto tukee opiskelijaa erityisesti silloin, kun opiskelija tarvitsee apua terveyden tai hyvinvoinnin kysymyksissä. Opiskeluhoito ylläpitää ja edistää opiskelijoiden hyvää oppimista, psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä tukee sosiaalista hyvinvointia. Opiskeluhoito koostuu yhteisöllisestä ja yksilökohtaisesta opiskeluhoollosta. Koulutuksen järjestäjä tekee yhteistyötä opiskeluhoollon palveluita tarjoavien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. (Opetushallitus 2021c.)

2.6 Aiemmat arvioinnit ja selvitykset

Karvi on arvioinut ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuutta ja asiakaslähtöisyyttä (Korpi, Hietala, Kiesi & Rökköläinen 2018; Räisänen & Goman 2018) sekä nuorten opintopolkuja ja ohjausta (Goman ym. 2020). Valtiontalouden tarkastusvirasto (2021) on tehnyt tarkastuksen ammatillisen koulutuksen reformista ja sen toimeenpanosta ja Owl Group (2021) on tehnyt reformin toimeenpanosta selvityksen. Yksilöllisiä opintopolkuja on siis tarkasteltu joistakin näkökulmista.

Ammatillisen koulutuksen uuden lainsäädännön nähdään mahdollistavan aiempaa paremmin yksilölliset opintopolut ja opintoajat erityisesti henkilökohtaistamisen ja osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kautta. (Korpi ym. 2018; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021; Owl Group 2021.)

Suurin osa koulutuksen järjestäjistä on ottanut joustavuuden strategiseksi linjaukseksi koulutuksen järjestämisessä (Owal Group 2021). Reformin tavoite saada jatkuvasta hausta muodostumaan haun pääasiallinen väylä on edistynyt hyvin, ja jatkuvan haun myötä opintoja voi aloittaa aiempaa vapaammin (Goman ym. 2020; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021; Owl Group 2021). Koulutuksen saavutettavuuden näkökulmasta opintojen yksilölliset toteutustavat, mukaan lukien verkkotoe-
teutusten lisääminen, edesauttavat yhdenvertaisia koulutusmahdollisuuksia. Koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet oppimisympäristöjä niin, että ne tukevat aiempaa paremmin erilaisten oppijoiden yksilöllisiä oppimisedellytyksiä. (Korpi ym. 2018; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021; Owl Group 2021.) Jotta opiskelija voi suorittaa opintoja oman aikataulunsa mukaan, koulutusmoduulien tulisi olla aiemmasta osaamisesta riippumattomia. Varsinkaan pienimmissä oppilaitoksissa ja

suosituimmilla koulutusaloilla ei kuitenkaan ole päästy tähän, ja osa järjestäjistä myös jaksottaa lukuvuoden perinteisellä tavalla syksystä kevääseen. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021.)

Reformi on joustavoittanut tutkintorakenteita ja monipuolistanut opintosisältöjä (Korpi ym. 2018; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021). Koulutuksen järjestäjät ovat uudistaneet koulutustarjontaansa ja lisänneet valinnaisia opintoja sekä kehittäneet toimintamalleja, joilla varmistetaan, että opiskelijat tuntevat tutkintojen osien valintoihin liittyvät mahdollisuudet. Opiskelijoiden on mahdollista valita tutkintojen sisältöjä ja painottaa osaamistaan kiinnostuksen, osaamisalan ja tulevien työtehtävien suuntaisesti. Tutkintorajat ylittävä osaaminen vahvistaa opiskelijoiden valmiuksia vastata tulevaisuuden työelämän tarpeisiin. Kaikki tutkinnot eivät kuitenkaan mahdollista yhtä yksilöllisiä valintoja. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021; Owl Group 2021.)

Koulutuksen järjestäjät ovat lisänneet opiskelijälähtöisyyttä organisoimalla ja vahvistamalla opiskelijoiden ohjausta ja uraneuvontaa. Reformin myötä on lisätty opiskelijoiden tuen ja ohjauksen resursseja sekä selkeytetty opiskelijoiden tukeen osallistuvien rooleja. Myös ammatillisen koulutuksen vaikuttavuusajattelu ja -rahoitus on vaikuttanut ohjauksen käytäntöjen kehittymiseen. Opiskelijoiden työhön tai jatko-opintoihin sijoittumiseen tähtäävän uraohjauksen vahvistamisessa keskeisiä toimenpiteitä ovat olleet esimerkiksi ohjauspisteiden perustaminen, uraohjauksen järjestäminen ja työelämäkoordinaattorien palkkaaminen. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021.)

Moni koulutuksen järjestäjistä arvioi, että henkilökohtaistaminen läpäisee koko koulutusprosessin ja toteutuu pääsääntöisesti hyvin, ja opiskelijoiden opintopolut ovat yksilöllistettyjä (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021; Owl Group 2021). Suoraan peruskoulusta siirtyvien osalta yksilöllisyys ei kuitenkaan toteudu samassa määrin kuin aikuisilla. Muita haasteita on, että opintojen yksilöllisyys voidaan mieltää eri tavoin, eivätkä käytännöt ole vielä monin paikoin yhdenmukaisia koulutuksen järjestäjien sisällä. Määrittelyjä tarvitaan siihen, mitä yksilölliset opintopolut tarkoittavat ja millä menetelmillä ja tavoitteilla niitä edistetään. Vaikka HOKS-prosessi arvioidaan koulutuksen järjestäjien näkökulmasta melko toimivaksi, on sen osa-alueiden sisällä tarve yhdenmukaistaa laatua ja kirjaamisen käytäntöjä. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosesseja on kehitetty pitkälle, mutta tulee edelleen varmistaa, että koulutuksen järjestäjillä ja opetushallinnolla on yhteinen käsitys osaamisen tunnistamisen periaatteista ja käytännöistä. (Owl Group 2021.)

Osan koulutuksen järjestäjistä mukaan HOKS-prosessin tulisi olla sujuvampi ja nopeampi, minkä lisäksi kehittävä on opiskelijoiden osallistamisessa ja aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa. Ohjausta tulisi kehittää niin, että opintojen alkuvaiheessa kartoitetaan ja tunnustetaan paremmin opiskelijoiden tuen tarpeita. Opetus- ja ohjaushenkilöstön työnjakoon ja yhteistyöhön liittyen korostuu koko henkilöstön entistä parempi sitoutuminen ohjaukseen. Urasuunnitelman laadintaa osana HOKSia ja uraohjausprosessia kokonaisuudessaan tulisi kehittää. Opiskelussa tehtävien valintojen merkitystä opiskelijan jatkosuunnitelmien kannalta tulisi korostaa opintojen alkuvaiheesta lähtien. (Goman ym. 2020.)

Yksilöllisten opintopolkujen toteutumiseksi nousee osaamistarpeena esiin myös systemaattinen ohjaus- ja opetushenkilöstön osaamisen kehittäminen erityisesti henkilökohtaistamisessa, osaamisen tunnistamisessa ja olemassa olevan osaamisen arvioinnissa (ks. myös Goman ym. 2020). Esimerkiksi

osaamisen näkyväksi tekeminen non-formaalien ja informaalien oppimisen osalta ei vielä kaikilta osin toteudu. (Owal Group 2021.)

Opiskelijoiden ohjaukseen on myös tarpeen panostaa enemmän resursseja (ks. myös Goman ym. 2020). Ohjauksen tarjonta ja tarve eivät kohtaa osin siksi, että erityisesti oppimisvalmiuksiin ja kielitaitoon liittyvät ohjauksen tarpeet ovat lisääntyneet. Kaikki opiskelijat eivät myöskään kykene ottamaan vastuuta opinnoista itsenäisesti esimerkiksi haastavan elämäntilanteen vuoksi. Erityisen tuen ohella monet opiskelijat hyötyisivät kiinteään opintoryhmän tuomasta tuesta. Reformin lähtökohta siitä, että kaikki saavat tarvitsemansa tuen, ei vielä toteudu, eikä resurssien vuoksi yksilöllisiä opintopolkuja ole vielä kyetty rakentamaan reformin edellyttämässä laajuudessa. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021.) Myös Owal Group (2021) nosti riittävien resurssien varmistamisen kehittämiskohteeksi ohjauksen merkityksen korostuessa yksilöllisissä opintopoluissa.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmän nähdään kannustavan yksilöllisten opintopolkujen toteutukseen, mutta ei oppimisvalmiuksiltaan tai kielitaidoltaan puutteellisten opiskelijoiden ottamiseen. Rahoituksen ei nähdä kattavan toiminnasta aiheutuvia kuluja, jos koulutuksen järjestäjällä on erityisen paljon tukea ja ohjausta tarvitsevia opiskelijoita. Rahoitusjärjestelmä ei myöskään kannusta lyhytkestoisten koulutusten toteutukseen. (Owal Group 2021.) Rahoitusjärjestelmään liittyvät riskit ja rahoitusjärjestelmän kyky turvata osaamisperusteisuuden laadukas toteuttaminen eri asiakasryhmien näkökulmasta on nostettu esiin myös Karvin arvioinnissa (Korpi ym. 2018).

Aiemmat arvioinnit ja selvitykset ovat tuottaneet joitakin näkökulmia yksilöllisiin opintopolkuihin. Lisää tietoa tarvitaan muun muassa eri ryhmien näkemyksistä, henkilökohtaistamisen käytännöistä, ohjauksen riittävydestä sekä opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksien toteutumisesta.

3 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet

Yksilölliset opintopolut ovat ammatillisen koulutuksen keskeinen tavoite, jota tuetaan henkilökohtaistamisella, opiskelijan osaamisen tunnistamisella ja tunnustamisella, ohjauksella ja valinnanmahdollisuuksilla.

Tässä arvioinnissa tuotetaan tietoa yksilöllisten opintopolkujen toteutumisesta, henkilökohtaistamiseen, osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä ohjaukseen liittyvien käytäntöjen toimivuudesta sekä opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksien toteutumisesta.

Arvioinnin toteutuksessa sovelletaan kehittävän arvioinnin periaatteita (esim. Patton 2011; Atjonen 2015; Moitus & Kamppi 2020). Karvin arvioinneissa kehittävä arviointi on osallistavaa ja vuorovaikutteista. Arvioinnin menetelmät valitaan siten, että ne tukevat arvioinnin vaikuttavuutta ja toiminnan kehittämistä jo arviointiprosessin aikana. Kehittävä arviointi tuottaa arvioitavasta asiasta analyysiä, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia, joita koulutuksen järjestäjät sekä kansallisen, alueellisen ja paikallistason toimijat voivat hyödyntää. Arvioinnin tuloksena osallistujat saavat ulkopuolista palautetta toimintansa kehittämiskohteista, hyvistä käytänteistä ja vahvuuksista. (Moitus & Kamppi 2020.)

Osallistavuuden ja vuorovaikutuksen periaatteita sovellettiin arvioinnin suunnitteluvaiheessa siten, että arviointiteemojen ja -näkökulmien määrittelemiseksi järjestettiin kuulemistilaisuuksia eri toimijatahojen¹ kanssa kevään 2021 aikana. Arvioinnin toteutusta varten perustetaan moninäkökulmainen arvioinnin asiantuntijaryhmä, jossa on edustajia opetuksen ja ohjauksen alueelta, koulutuksen järjestäjien johdosta sekä ammatillisesta opettajakoulutuksesta. Myös opiskelijoita ja työelämän edustajia osallistetaan arviointiryhmän työskentelyyn.

Arviointitietoa kerätään eri ryhmiltä, kuten koulutuksen järjestäjien johdolta, opetus- ja ohjaushenkilöstöltä, opiskelijoilta ja työelämältä. Tietoa hankitaan kyselyillä, laadullisella tiedonkeruulla kuten haastatteluilla sekä webinaarien kautta. Myös olemassa olevaa tutkimus-, tilasto- ja rekisteritietoa hyödynnetään arviointikysymyksiin vastaamiseksi.

Tavoitteena on kehittämistä edistävän tiedon tuottaminen. Tämä tarkoittaa tiedon tuottamista yksilöllisiä opintopolkua edistävästä ja ehkäisevästä tekijöistä, vahvuuksista ja hyvistä käytännöistä sekä kehittämisen tarpeista. Arvioinnin tulosten ja kehittämisen kohteiden pohdintaan osallistetaan arvioinnin kohteena olevia koulutuksen järjestäjiä, niiden henkilöstöä, opiskelijoita sekä muita sidosryhmiä. Arvioinnin toteutusta ja vaikuttavuutta arvioidaan koulutuksen järjestäjiltä ja arviointiryhmältä kerättävän palautteen avulla.

¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus, ammatillisen koulutuksen järjestäjien johto ja opetus- ja ohjaushenkilöstö, AMKE ry, opiskelijajärjestöt SAKKI ry ja OSKU ry, työmarkkinajärjestöt, työelämätoimikunnat sekä ammatilliset opettajakorkeakoulut.

4 Arviointikohteet ja -kysymykset

Arvioinnin kohteena ovat yksilölliset opintopolut ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisessa koulutuksessa tavoitteena on opiskelijakeskeisyys sekä opintojen yksilöllisyys ja joustavuus. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tehostamisella koulutuksen painopistettä on siirretty puuttuvan osaamisen hankkimiseen. Muun muassa järjestäjien yhteistyön lisäämisellä on pyritty opiskelijoiden valinnanmahdollisuuksien ja opintojen joustavuuden lisäämiseen.

Yksilöllisten opintopolkujen toteutumisen arvioimiseksi on muodostettu seuraavia arviointikysymyksiä:

Henkilökohtaistaminen

- Millaisia käytäntöjä henkilökohtaistamiseen liittyen on, esimerkiksi:
 - Miten henkilökohtaistamisprosessi on organisoitu ja aikataulutettu?
 - Miten opiskelija osallistuu HOKS-prosessiin?
 - Miten huoltajia ja työelämää osallistetaan HOKS-prosessiin?
 - Miten HOKSien toteutumisen seuranta toteutuu?
 - Miten opiskelijalla on mahdollisuus antaa palautetta HOKSin toteutumisesta?
- Miten toimivia henkilökohtaistamiseen liittyvät käytännöt ovat?
- Millainen on henkilökohtaistamisprosessin työnjako ja resursointi?

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

- Missä määrin aikaisemmin hankittua osaamista tunnistetaan ja tunnustetaan ammatillisessa koulutuksessa?
- Miten laaja-alaista tunnustaminen tyypillisesti on (koko tutkinnonosa / osa tutkinnon osasta)?
- Millaisia käytäntöjä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on? (sekä virallisen että epävirallisen oppimisen näkökulmat)
- Miten toimivia osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvät käytännöt ovat?
- Millainen on osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen työnjako ja resursointi?

Ohjaus henkilökohtaistamisprosessissa

- Millä käytännöillä ohjausta ja tukea toteutetaan?
- Millainen on ohjauksen työnjako ja resursointi?
- Miten toimivia ohjaukseen liittyvät käytännöt ovat?
- Miten ohjaus toimii osana HOKS-prosessia?
- Miten riittävää opiskelijoiden saama ohjaus ja tuki on?
- Miten opiskelijoiden saama ohjaus ja tuki vastaa heidän tarpeitaan?

Valinnanmahdollisuudet

- Millaisilla käytännöillä valinnanmahdollisuuksia tuetaan, esimerkiksi:
 - Missä määrin ja millaisia toimintamalleja järjestäjät ovat kehittäneet valinnanmahdollisuuksien kannalta? (kuten erilaiset polut)
- Millaista yhteistyötä tehdään eri toimijoiden kesken?
- Missä määrin opiskelijat ovat tietoisia valinnanmahdollisuuksista?
- Missä määrin opiskelijat voivat sisällyttää tutkintoonsa erilaisia valinnaisia sisältöjä?
- Missä määrin opiskelijat voivat valita erilaisia oppimisympäristöjä?
- Miten hyvin valinnanmahdollisuudet toteutuvat opiskelijoiden mielestä?

Teemoihin liittyen tarkastellaan myös valtakunnallisten ohjeiden ja linjausten toimivuutta.

Arvioinnissa tarkastellaan myös ohjauksen ja opetuksen määrää esimerkiksi järjestelmistä saatavan tiedon ja eri osapuolten kokemusten pohjalta.

Osana yksilöllisten opintopolkujen toteutumisen arviointiteemaa Karvissa arvioidaan vuosina 2020–2021 erityistä tukea. Lisäksi vaativasta erityisestä tuesta on vastikään tehty opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta selvitys (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019). Näin ollen erityinen tuki ja vaativa erityinen tuki rajataan tämän arvioinnin ulkopuolelle. Karvissa on tehty opiskeluhuoltoon koskeva arviointi (Frisk, Hietala & Kiesi 2018), joten opiskeluhuolto rajataan tämän arvioinnin ulkopuolelle. Lisäksi ulkopuolelle rajataan opintoihin hakeutumisasike, jota on arvioitu Karvissa (Goman ym. 2020). Tässä arvioinnissa ei myöskään tarkastella laajasti opiskelijoiden osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia, sillä sitä arvioidaan opiskelijoiden kasvu aktiivisiksi ja kriittisiksi kansalaisiksi -arvioinnissa Karvissa vuosina 2020–2021.

5 Arviointiaineisto, sen hankinta ja analysointi

Arvioinnissa hyödynnetään soveltuvin osin olemassa olevaa yksilöllisiin opintopolkuihin liittyvää tilasto- ja rekisteritietoa (esim. Vipunen, Koski-järjestelmä) sekä valtakunnallisia aineistoja (esim. Amispalaute, Amisbarometri, Amis-tutkimus).

Arvioinnin kohteena ovat koulutuksen järjestäjät, jotka järjestävät tutkintokoulutusta (tavoitteena ammatillisen tutkinnon tai ammatillisen tutkinnon osan tai osien suorittaminen).

Koulutuksen järjestäjiltä sekä opetus- ja ohjaushenkilöstöltä hankitaan tietoa kyselyillä, joihin sisältyy sekä toimintaa kuvaavia osuuksia että itsearviointia. Opiskelijoiden kokemuksia yksilöllisistä opintopoluista selvitetään olemassa olevien valtakunnallisten aineistojen pohjalta sekä toteuttamalla opiskelijoille syventävä tiedonkeruu haastattelun tai kyselyn keinoin. Työelämältä hankitaan tietoa laadullisella tiedonkeruulla. Tiedonkeruussa pohditaan otostamisen mahdollisuuksia. Edellä kuvattujen menetelmien kautta saatua tietoa syvennetään tarvittaessa muilla menetelmillä, kuten webinaareilla tai keskustelutilaisuuksilla.

Tietoa kerätään seuraavilla tavoilla:

- *Koulutuksen järjestäjät (johto, hallinto)*. Tältä ryhmältä on jo kerätty melko paljon tietoa aiheesta lähiaikoina. Karvin tiedonkeruu johdolle on tiivis ja se toteutetaan esimerkiksi itsearviointina, johon vastaa muutama avainhenkilö oppilaitoksen johdosta. Keskiössä ovat näkökulmat, joista ei ole olemassa esimerkiksi Karvin muissa arvioinneissa keräämää tietoa.
- *Opetus- ja ohjaushenkilöstö*. Arvioinnissa toteutetaan yksilökysely opettajille, opinto-ohjaajille ja muille keskeisille henkilöstön edustajille.
- *Opiskelijat* ovat keskeinen kohderyhmä teemaan liittyen. Valtakunnallinen opiskelijapalaute kerää määrällisiä arvioita yleisellä tasolla opintojen alku- ja päättövaiheissa. Arvioinnissa syvennetään näkökulmia hankkimalla opiskelijoilta laadullista tietoa ja kokemuksia. Laadullisen tiedon pohjalta tiedonkeruuta voidaan laajentaa kyselymuotoon, mikä mahdollistaa määrällisen tiedon saamisen kokemusten yleisyydestä.
- *Työelämältä* on myös tärkeää kerätä tietoa. Työelämän edustajat ovat jääneet useimpien selvitysten ulkopuolelle ja heiltä on haastavaa saada kyselytietoa. Aineistoa työelämältä kerätään yhteistyössä Karvissa vuosina 2021–2022 toteutettavan ammatillisen koulutuksen työelämäläheisyyttä koskevan arvioinnin kanssa. Toteutettavan yhteistyön muodoista sovi-taan hankkeiden kesken. Tiedonkeruun työelämälle voi toteuttaa esimerkiksi haastattelulla tai ryhmäkeskustelulla. Oppilaitokset ovat tiiviisti mukana tässä, esim. he järjestävät tilaisuu-den työelämäkumppaneilleen.

Lisäksi arvioinnissa huomioidaan tieto, jota aihepiiristä tuotetaan muissa Karvin arvioinneissa, kuten ammatillisen koulutuksen järjestäjien laadunhallintajärjestelmien arvioinnissa.

6 Arviointihankkeen organisointi ja aikataulu

Karvissa arvioinnista vastaavat arviointiasiantuntija Johanna Kiesi ja arviointineuvos Jani Goman. Lisäksi hankkeessa on mukana metodisena asiantuntijana arviointiasiantuntija Mari Huhtanen.

Arvioinnin toteutuksessa Karvin asiantuntijoita tukee arviointiryhmä, jonka Karvin johtaja nimittää. Ryhmän kokoonpanossa huomioidaan yksilöllisten opintopolkujen kannalta eri näkökulmia ja työtehtäviä sekä eri alueita ja molemmat opetuskielet. Myös opiskelijoita ja työelämän edustajia osallistetaan arviointiryhmän työskentelyyn järjestämällä heidän kanssaan keskustelutilaisuuksia arviointiprosessin eri vaiheissa. Opiskelijoita osallistetaan siten, että heitä kutsutaan keskustelemaan arvioinnin teemoista ja kertomaan ajatuksiaan siitä, mitä asioita ja miten heidän mielestään on tärkeää arvioida. Opiskelijoita osallistetaan myös arvioinnin myöhemmissä vaiheissa keskustelemalla heidän kanssaan arviointitiedon perusteella esiin nousevista teemoista.

Arviointiryhmään esitetään seuraavia asiantuntijoita:

- Heikki Helve, kuntayhtymän johtaja, Savon koulutuskuntayhtymä
- Anna Laine, opettaja, Careeria Oy
- Heikki Piilonen, opinto-ohjaaja, Koulutuskuntayhtymä OSAO
- Anu Raudasoja, koulutuspäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu
- Boris Ståhl, rehtori, Yrkesakademin i Österbotten
- Ritva Vartiainen, projektipäällikkö, Rovaniemen koulutuskuntayhtymä.

Arvioinnin suunnittelu aloitettiin tammikuussa 2021 ja arvioinnin tulokset julkaistaan syksyllä 2022. Arvioinnin tarkempi aikataulu on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1. Arvioinnin aikataulu

Aikataulu	Toiminta
1–6/2021	Kuulemistilaisuudet Hankesuunnitelman laatiminen Hankesuunnitelman esittely arviointineuvostolle Arviointiryhmän toiminnan käynnistäminen
8–9/2021	Aineistohankinnan valmistelu ja tiedonkeruun testaus
10–11/2021	Aineistonkeruu Valmiiden aineistojen analysointi
12/2021–3/2022	Kerätyn aineiston analysointi Tulosten kirjoittaminen Alustavat tulokset, johtopäätösten muotoilu: webinaarit, työpajat ym. Järjestäjäkohtaiset palautteet
4–8/2022	Julkaisun ja tiivistelmän valmistelu Tulosten esittely arviointineuvostolle

9–11/2022

Julkaisujen taitto ja valmistuminen
Julkistamistilaisuus 9–10/2022
Arviointitulosten levittäminen

7 Viestintä ja tiedottaminen arviointihankkeen eri vaiheissa

Arviointihankkeessa noudatetaan Karvin viestinnän ohjeistuksia ja periaatteita. Tavoitteena on arviointitiedon vaikuttavuus, mitä edistetään selkeällä ja oikea-aikaisella tiedottamisella sekä arvioinnin hyödynsaajien sitouttamisella arviointiin suunnitteluvaiheesta lähtien. Arvioinnin hyödynsaajia ovat ammatillisen koulutuksen järjestäjät, opettajat, opiskelijat, opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus, poliittiset päättäjät ja sidosryhmät.

Arviointihankkeesta lähetetään tietoa koulutuksen järjestäjille alkusyksystä 2021 ja heitä pyydetään nimeämään arvioinnille yhteyshenkilö. Yhteyshenkilöitä tiedotetaan tarkemmin arvioinnista ja heitä ohjeistetaan tiedonkeruiden toteuttamisessa. Yhteyshenkilöitä tiedotetaan arvioinnin etenemisestä sekä tuloksista.

Arvioinnista ja sen etenemisestä viestitään Karvin omissa viestintäkanavissa, kuten arviointihankkeen verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Arvioinnin tuloksia käsitellään ja niistä viestitään systemaattisesti jo arvioinnin aikana esittelemällä arvioinnin alustavia tuloksia muun muassa soveltuvissa tilaisuuksissa keväällä 2022.

Arvioinnista tuotetaan arviointiraportti sekä tiivistelmäraportti. Raportissa tarkastellaan ruotsinkielistä koulutusta koskevia tuloksia omassa alaluvussa ruotsin kielellä. Mikäli tuloksissa on kielen mukaan paljon eroja, voidaan niitä raportoida laajemmin omassa luvussa. Raporttiin sisältyy lisäksi ruotsinkielinen tiivistelmä. Arvioinnin tiivistelmäraportti voidaan tarvittaessa julkaista ruotsiksi, jolloin siinä voidaan painottaa ruotsinkielistä koulutusta koskevia tuloksia.

Arvioinnin päätyttyä järjestetään julkistamistilaisuus. Tuloksista, johtopäätöksistä, hyvistä käytännöistä ja kehittämissuosituksista viestitään tulosten julkistamisen jälkeen Karvin viestintäkanavien lisäksi muiden toimijoiden tapahtumissa ja viestintäkanavissa. Arviointiryhmän jäsenet ovat osallistuneet tärkeitä tuloksista viestijöitä.

Aktiivisella viestinnällä läpi hankkeen sekä sen päätyttyä edistetään arvioinnin vaikuttavuutta. Karvissa hankkeen viestinnästä vastaa yhteisvastuullisesti arvioinnin projektiryhmä. Heitä tukevat viestinnässä Karvin viestintäasiantuntijat.

8 Arviointihankkeen riskienhallinta ja laadunvarmistus

Hankkeessa noudatetaan Karvin sisäisiä laadunvarmistuksen käytänteitä ja teema-arviointien toteuttamiseen liittyviä ohjeistuksia. Hankkeen riskeinä ovat muun muassa henkilöstöön liittyvät riskit ja koronatilanteen mahdollinen paheneminen. Henkilöstöön liittyviä riskejä pyritään pienentämään projektiryhmä tiiviillä yhteistyöllä ja vastuunjaolla. Koronavirustilanteen mahdollinen paheneminen erityisesti syksyn 2021 aikana muodostaa riskin hankkeen tiedonkeruulle. Tätä riskiä pyritään pienentämään suunnittelemalla tiedonkeruut sellaisiksi, että ne on mahdollista toteuttaa siinäkin tilanteessa, että oppilaitoksissa joudutaan siirtymään laajamittaisesti etäopetukseen.

Tiedonkeruiden kuormittavuuden minimointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Hankkeessa käytetään valmiita aineistoja muun muassa Opetushallinnon tietopalvelu Vipusesta ja Koski-tietovarannosta, mikä vähentää suoraan oppilaitoksista ja opiskelijoilta kerättävän tiedon määrää. Tietoa myös kerätään vain arvioinnin toteuttamisen kannalta välttämättömistä teemoista. Tiedonkeruun laadunvarmistukseksi tiedonkeruuvälineitä testataan ennen arviointiaineiston keruuta.

Keskeisimpänä laadunvarmistuksen menetelmänä hankkeessa toimii projektiryhmän säännöllinen itsearviointi, jossa ryhmä tarkastelee hankkeen työprosesseja, työnjakoa ja etenemistä sekä suunnittelee tämän perusteella hankkeen toimintoja. Kriittisiä tekijöitä seurataan arvioinnin ajan ja tarvittavat toimenpiteet tehdään välittömästi.

Karvin johtajan ja yksikön johtajan kanssa pidetään säännöllisiä palaverieja hankkeen etenemisestä. Arviointihankkeesta kerätään palautetta tiedonhankinnan yhteydessä sekä arvioinnin päätyttyä arvioinnin kohteilta ja arviointiryhmältä sekä projektiryhmältä.

9 Henkilötietojen käsittely arviointihankkeessa

Arviointi perustuu Karvin lakisääteiseen tehtävään. Arviointi pohjautuu kysely-, haastattelu- ja itsearviointiaineistoihin. Arviointiin osallistuvilta tarvitaan riittävät taustatiedot, jotta aineistojen perusteella voidaan tehdä luotettavia päätelmiä. Henkilö- ja taustatietojen käsittelyn tarkoituksena on mahdollistaa luotettava arvioinnin toteuttaminen ja käsittely Karvin lakisääteisen tehtävän toteuttamiseksi. Hankkeessa laaditaan tietosuojaseloste, joka toimitetaan tiedoksi niille, joilta henkilötieto kerätään.

Hankkeeseen liittyvien tiedonkeruiden ja viestinnän organisointi edellyttää henkilötietojen käsittelyä. Käsiteltävät tiedot ovat:

- Arvioinnin yhteyshenkilöiden yhteystiedot
- Tiedonkeruiden organisoinnista vastaavien henkilöiden yhteystiedot (mikäli henkilö ei toimi myös arvioinnin yhteyshenkilönä)
- Tiedonkeruuseen osallistuvien henkilöiden tiedot
- Arvioinnin toteutukseen ja vaikuttavuuteen liittyvien seminaarien ja webinaarien osallistujien ilmoittautumistiedot
- Arviointiryhmän jäsenten palkkionmaksua varten tarvittavat tiedot

Henkilötietojen käsittely perustuu henkilöiden suostumukseen, jonka he antavat suostuessaan yhteyshenkilöksi, vastatessaan kyselyihin ja haastatteluihin tai ilmoittautuessaan tilaisuuksiin. Arviointiryhmän jäsenten osalta käsittely perustuu heidän kanssaan tehtävään sopimukseen. Henkilötietoja käsittelevät projektiryhmä (Johanna Kiesi, Jani Goman, Mari Huhtanen) sekä Karvin hallintoasiantuntijat.

Arviointiaineistojen keruun mukana ei kerätä suoria henkilötietoja, kuten nimiä. Koulutuksen järjestäjiltä kerätään kyselyyn vastanneiden nimiketiedot. Opettajilta kerätään taustatietona muun muassa koulutustausta, ikä ja työnantaja. Opiskelijoilta kerätään taustatietona muun muassa ikä, sukupuoli, suoritettava tutkinto ja oppilaitos. Työelämän edustajilta kerätään taustatietona muun muassa nimike, ikä ja työnantaja. Arviointiin osallistuneiden anonymiteetin turvaamiseksi tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa.

Kyselyllä kerätyt tiedot tallennetaan Valtorin Suomessa sijaitseville palvelimille. Tiedostopalvelinta ylläpidetään turvallisessa konesalissa, jossa on erillinen pääsynvalvonta. Pääsy henkilötietoja sisältäviin Karvin verkkokansioihin on rajattu vain niille Karvin työntekijöille, joilla työtehtävien kannalta on siihen tarvetta. Tiedot tallentuvat keruuvaiheessa Webropol-järjestelmään. Valtorilla ja Webropolilla on pääsy järjestelmien tietoihin mukaan lukien henkilötiedot.

Projekti- ja arviointiryhmä sitoutuvat käsittelemään henkilötietoja ja aineistoja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön mukaisten ohjeiden (Tutkimuseettinen neuvottelu-

kunta 2012) mukaisesti. Henkilötietojen käsittely ei aiheuta merkittäviä riskejä henkilöille, joiden tietoja käsitellään. Riskiä pienennetään edelleen käyttämällä tarvittaessa esimerkiksi vastaajien koodinumeroita tietoja yhdisteltäessä ja suojattua sähköpostia henkilötietojen välittämiseen sekä minimoimalla kerättävien henkilötietojen määrä. Arvioinnin päätyttyä ja arviointiaineistojen arkistoinnin jälkeen vastaajien, arvioinnin yhteyshenkilöiden ja seminaarien osallistujien yhteystiedot tuhoetaan. Vastaajilta kerätyn aineiston mahdollista jatko- tai tutkimuskäyttöä varten koodatut aineistot säilytetään Opetushallituksen tietoturvaohjeistusten mukaisesti.

Lähteet

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986.

Atjonen, P. 2015. Kehittävä arviointi kasvatusalalla. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Frisk, T., Hietala, R. & Kiesi, J. 2018. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 1287/2013 toimeenpanon arviointi ammatillisessa koulutuksessa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 5:2018. Osoitteesta: <https://karvi.fi/publication/oppilas-ja-opiskelijahuoltolain-1287-2013-toimeenpanon-arviointi-ammattillisessa-koulutuksessa/>. (Viitattu 27.4.2021.)

Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjälldman, I-O., Niinistö-Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M., Toni, A. & Vuorinen, R. 2020. Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 6:2020. Osoitteesta: <https://karvi.fi/publication/vaihtoehtoja-valintoja-ja-uusia-alkuja-arviointi-nuorten-opintopolusta-ja-ohjauksesta-perusopetuksen-ja-toisen-asteen-nivelkohdassa/>. (Viitattu 10.5.2021.)

Korpi, A., Hietala, R., Kiesi, J. & Rökköläinen, M. 2018. Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus – osaamisperusteisuuden tila. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Osoitteesta: <https://karvi.fi/publication/ammattillisen-koulutuksen-osaamisperusteisuus-asiakaslahtoisuus-ja-toiminnan-tehokkuus-osaamisperusteisuuden-tila/>. (Viitattu 10.5.2021.)

Korpi, A., Räisänen, A., Goman, J., Hietala, R., Kiesi, J. & Rökköläinen, M. 2018. Osaamisperusteisuus vie ammatillista koulutusta oikeaan suuntaan. Policy Brief 3/2018. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Osoitteesta: https://karvi.fi/app/uploads/2018/01/Policy-Brief_3_2018_Osaamisperusteisuus-vie-ammattillista-koulutusta-oikeaan-suuntaan-1.pdf. (Viitattu 10.5.2021.)

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.

Moitus, S. & Kamppi, P. Kehittävä arviointi Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tiivistelmiä 8:2020. Osoitteesta: <https://karvi.fi/publication/kehittava-arviointi-kansallisessa-koulutuksen-arviointikeskuksessa/>. (Viitattu 16.5.2021.)

Opetushallitus 2018. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa koulutuksessa. Määräys 12.4.2018. Osoitteesta: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/maarays-oph-501-2018.pdf>. (Viitattu 10.5.2021.)

Opetushallitus 2020. Yksilöllisten opintopolkujen laatu ja laadunvarmistus. Versio 9.10.2020. Osoitteesta: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Diasarja%20yksilollisten%20opintopolkujen%20laatu.pdf>. (Viitattu 27.4.2021.)

Opetushallitus 2021a. Henkilökohtaistaminen. Osoitteesta: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/henkilokohtaistaminen>. (Viitattu 21.4.2021.)

Opetushallitus 2021b. Opinto-ohjaus ammatillisessa koulutuksessa. Osoitteesta: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opinto-ohjaus-ammattillisessa-koulutuksessa>. (Viitattu 27.4.2021.)

Opetushallitus 2021c. Opiskelijan hyvinvointi ja tuki ammatillisessa koulutuksessa. Osoitteesta: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskelijan-hyvinvointi-ja-tuki-ammattillisessa-koulutuksessa>. (Viitattu 27.4.2021.)

Opetushallitus 2021d. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Osoitteesta:

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osaamisen-tunnistaminen-ja-tunnustaminen>. (Viitattu 27.4.2021.)

Opetushallitus 2021e. Tutkintojen perusteet. Osoitteesta:

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-perusteet>. (Viitattu 21.4.2021.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän ehdotukset. Kehittämisryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:23. Osoitteesta:

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161647/OKM%202019%2023%20Ammatillisen%20koulutuksen%20vaativa%20erityinen%20tuki.pdf>. (Viitattu 27.4.2020.)

Owal Group 2021. Selvitys ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanosta. Osoitteesta:

https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/Reformin-toimeenpanon-tilanne_1603.pdf. (Viitattu 10.5.2021.)

Patton, M. Q. 2011. Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use. New York, London: The Guilford Press.

Räisänen, A. & Goman, J. 2018. Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan tehokkuus – politiikkatoimien vaikutusten arviointi (ex ante). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Osoitteesta:

<https://karvi.fi/publication/ammattillisen-koulutuksen-osaamisperusteisuus-asiakaslahtoisuus-ja-toiminnan-tehokkuus-politiikkatoimien-vaikutusten-arviointi-ex-ante/>. (Viitattu 10.5.2021.)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012.

Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017.

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021. Ammatillisen koulutuksen reformi. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 2/2021. Osoitteesta: <https://www.vtv.fi/app/uploads/2021/03/VTV-Tarkastus-2-2021-Ammatillisen-koulutuksen-reformi.pdf>. (Viitattu 10.5.2021.)